

ಪ್ರೊ. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಿತ್ತಿ

ಸಂದರ್ಶನ

ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಉಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬೆಳೆಯಬೇಕು

ಡಾ. ಸಂತೋಷ ಹಾನಗಲ್ : ಸನ್ಮಾನ್ಯ ರಿತ್ತಿಯವರೇ, ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನೀವು ಅವಿರತವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತ ಬಂದಿದ್ದು ಅಪಾರ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಗೈದಿದ್ದೀರಿ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪುರೋಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮಗೆ ಆಸೆ ಬಹಳ. ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವೂ ಮುಖ್ಯತಃ ಇದೇ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕೆಲವು ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಬೇಕೆಂದಿದೆ.

ಡಾ. ರಿತ್ತಿ : ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಕೇಳಬಹುದು. ನನಗೆ ತಿಳಿದದ್ದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆ.

೧. ಪ್ರಶ್ನೆ : ನೀವು ಮೂಲತಃ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೈಪುಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದುದು ಸಾಹಸವೇ ಸರಿ. ಅದು ಹೇಗಾಯಿತು?

ಉತ್ತರ : ಅದಕ್ಕೇನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾಕಂದರೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಲಿ ಶಾಸನಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ನೆಲೆಗಟ್ಟಿದ್ದಂತೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯಿದ್ದಷ್ಟೂ ಈ ವಿಷಯಕ ಅಭ್ಯಾಸಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ನನಗೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪದವಿಯೂ ಇಲ್ಲ. ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಾಗಲಿ, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಾಗಲಿ ನಾನೇನು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದವನಲ್ಲ. ಆದರೆ ನನ್ನ ಸುದೈವವೆಂಬಂತೆ ನನ್ನ ಶಾಸನವಿಜ್ಞಾನದ ಅಭ್ಯಾಸವೇ ನನ್ನನ್ನು ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ಇತಿಹಾಸದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳೇ ಮೂಲ. ಅದೃಷ್ಟವಶಾತ್ ಶಾಸನವಿಜ್ಞಾನದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಸಂಸ್ಥೆಯೆನಿಸಿದ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ಪುರಾತತ್ವ ಸರ್ವೇಕ್ಷಣದ (ಅರ್ಕಿಯಾಲಾಜಿಕಲ್ ಸರ್ವೆ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ) ಶಾಸನವಿಜ್ಞಾನದ (ಎಪಿಗ್ರಾಫಿ) ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಆಗ (೧೯೫೫ರಷ್ಟು ಹಿಂದೆ) ಉದಕಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದ ಆಫೀಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಗವರ್ನಮೆಂಟ್ ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಸ್ಟ್ ಫಾರ್ ಇಂಡಿಯಾ ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಉದ್ಯೋಗ ದೊರಕಿದ್ದರಿಂದ

ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. (ಈ ಆಫೀಸು ಈಗ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ ಆಫ್ ಎಪಿಗ್ರಾಫಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದೆ) ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದರೆ ಶಾಸನಗಳ ಸಾಗರವೇ ಇದ್ದಂತೆ. ಶತಮಾನಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಕಾಲ ಭಾರತದ ಎಲ್ಲ ಭಾಗಗಳಿಂದ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಹಸ್ರಾರು ಶಾಸನಗಳ ಭಾಂಡಾರವೇ ಅಲ್ಲಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಎಂಥ ಮತ್ತು-ರತ್ನಗಳನ್ನಾದರೂ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಅಂದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಇತಿಹಾಸ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿ, ಧರ್ಮ, ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾದ ಸಾಮಗ್ರಿ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ನಾನು ತರಬೇತಿ ಹೊಂದಿದ್ದುದರಿಂದ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ನನಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಶಾಸನವಿಜ್ಞಾನ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕನ ಕೆಲಸ ದೊರೆಯಿತು. ಮತ್ತು ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥನ ಹುದ್ದೆಯವರೆಗೂ ಸಾಗಿಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಖ್ಯಾತ ಇತಿಹಾಸತಜ್ಞರೂ ಶಾಸನವಿಜ್ಞಾನವೇತ್ತರೂ ಆಗಿದ್ದ ಡಾ. ಪಾಂಡುರಂಗರಾವ ದೇಸಾಯಿಯವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವೂ ದೊರೆಯಿತು. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿಯಲ್ಲದೆ ನಿವೃತ್ತಿಯ ನಂತರವೂ ಇವತ್ತಿನವರೆಗೂ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೂಲ ಕಾರಣ ಎಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಬಯಸುತ್ತೇನೆ.

೧. ಪ್ರಶ್ನೆ : ಭಾರತೀಯ ಚರಿತ್ರೆಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವೇನು?

ಉತ್ತರ : ಅವಿನಾಭಾವ ಸಂಬಂಧ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯಷ್ಟು ಸಾಮಗ್ರಿಯು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಯೂ ದೊರೆಯುವದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪ್ರತೀಕವೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಆರಿಯಲು ಹಲವಾರು ಸಾಧನಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹು ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನಗಳೆಂದರೆ ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಶಾಸನಗಳು. ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನರಿಯಲಂತೂ ಶಾಸನಗಳೇ ಮೂಲಾಧಾರ. ಶಾಸನಗಳಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸವೇ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿಯೇನಲ್ಲ. ಇವು ವಿಪುಲವಾಗಿರುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೇ. ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳು ಹೊರಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೂ ಇಡೀ ಭಾರತದ ತುಂಬೆಲ್ಲ ಸಿಗುವ ಶಾಸನಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇವುಗಳ ಮೂಲಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನರಿಯಲು ಸಂಸ್ಕೃತವೊಂದೇ ರಾಜಮಾರ್ಗವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರ ಜೊತೆಗೆ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಅವಾಚೀನ ಕಾಲದವರೆಗೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆಯುವ ಸಾಹಿತ್ಯವೂ ಸಹ ಶಾಸನಗಳಿಗೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನೊದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಾವು ಇಂಡಾಲಜಿ ಅಥವಾ ಭಾರತಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂದು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆಯೋ ಆ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶಾಖೆಯನ್ನಾದರೂ ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ಮೂಲಾಧಾರ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

೨. ಪ್ರಶ್ನೆ : ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಭ್ಯಾಸದ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿಮಗೆ ಏನನ್ನಿಸುತ್ತದೆ?

ಉತ್ತರ : ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ನಿರಾಶಾದಾಯಕವಾಗಿಯೇ ಇದೆ ಎನ್ನಬೇಕು. ಹೈಸ್ಕೂಲು, ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಭ್ಯಾಸ ಹಿನ್ನಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಭ್ಯಾಸದ ಮೇಲೆ ಇದು ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹದ ಕೊರತೆಯೇ ಇದೆ ಎಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಧರ್ಮ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ, ಮುಂತಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೌಢ ಸಂಶೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಮರ್ಥ, ಅರ್ಹ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಬೇಕಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರು ತಯಾರಾಗುವುದು ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿಯೇ.

ಹಿಂದೊಂದು ಕಾಲವಿತ್ತು. ಆಗ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ತರಗತಿಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಕಾಲೇಜುಗಳ ಆರಂಭದ ವರ್ಗಗಳವರೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಭ್ಯಾಸವು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಎಲ್ಲ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿನ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜ್ಞಾನವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವವರಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಈಗ ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಹೆಸರಿಗಷ್ಟೇ ಐಚ್ಛಿಕ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಹೀಗೆಯೇ ಮುಂದುವರೆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಭ್ಯಾಸ ಎಲ್ಲಿ ನಿಂತುಹೋಗುವದೋ ಎಂಬ ಭಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಮಾಧ್ಯಮಿಕ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಂತದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಕಲಿಸುವುದು ಅವಶ್ಯವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಮುಂದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನು ಆರಿಸಿಕೊಂಡರೂ ಒಂದು ಭದ್ರವಾದ ನೆಲೆಗಟ್ಟು ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದು ಒಂದು ಮಹತ್ವದ ಹೆಜ್ಜೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೀತಿಗಳಿಂದ ಸಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಿತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅದು ಸರಿಯಾದ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಇದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನನಗನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಈಗಾಗಲೇ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯ ಎಲ್ಲ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾಲೇಜುಗಳನ್ನು, ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ತೆಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸೂಕ್ತ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಇದೊಂದು ಶ್ಲಾಘನೀಯವಾದ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾದ ಕ್ರಮ.

ಇಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ನಿಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಭ್ಯಾಸವು ಎರಡು ವಾಹಿನಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪಾಠಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಗುರುಕುಲಗಳಂಥ ವಿದ್ಯಾಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ

ಅಥವಾ ಖಾಸಗಿಯಾಗಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಆಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಒಂದು ವಿಧವಾದರೆ, ಕಾಲೇಜು, ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ಮೂಲಕ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧ. ಈ ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತಮ ಅಂಶಗಳು ಮತ್ತು ಕೊರತೆಗಳು ಎರಡೂ ಇವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಪಾರಂಪರಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಕಲಿಯುವಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಆಸ್ವದವಿದ್ದರೂ ಆಧುನಿಕ ರೀತಿಯ, ತೌಲನಿಕ, ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ ಇರುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಆಧುನಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ತೌಲನಿಕ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುವುದು ಅಥವಾ ಕಲಿಸುವುದು ಪ್ರಚಲಿತವಿದ್ದರೂ ಪಾರಂಪರಿಕ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಒಂದು ವಿಷಯದ ಕೂಲಂಕಷವಾದ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವೆರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಅಭ್ಯಾಸವು ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗುವಂತೆ, ಫಲಪ್ರದವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಮುಖ್ಯ ಹೊಣೆ ಎಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಇದನ್ನು ಕಾರ್ಯಾಗಾರಗಳು, ವಿಚಾರ ಸಂಕೀರ್ಣಗಳು, ಓರಿಯಂಟೇಶನ್ ಕೋರ್ಸುಗಳ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಸಾಧಿಸಬಹುದು ಎಂದು ನನಗನಿಸುತ್ತದೆ. ಎರಡೂ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅಭ್ಯಾಸವು ಹೆಚ್ಚು ಫಲಪ್ರದವಾದೀತು ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

೪. ಪ್ರಶ್ನೆ : ಕನ್ನಡಕ್ಕೂ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವೇನು?

ಉತ್ತರ : ಅತ್ಯಂತ ಗಾಢವಾದ ಬಿಡಿಸಲಾಗದ ಸಂಬಂಧ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕನ್ನಡವು ಯಾವ ಭಾಷಾಗುಂಪಿಗಾದರೂ ಸೇರಲಿ, ಅದರ ಮೂಲ ಎಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅತ್ಯಂತ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಭಾವವಿದೆ ಎಂಬುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೇ. ಕೆಲವು ದೇಶಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಕನ್ನಡವು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದವೇ. ಕನ್ನಡದ ಮೇಲೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪ್ರಭಾವ ಎಷ್ಟಿದೆ ಎಂದರೆ ಕನ್ನಡದ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಅತ್ಯವಶ್ಯವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಲು ಬಹು ಹಿಂದೆಯೇ ಒಂದೆರಡು ಪ್ರಯೋಗಗಳಾದವು. ಆದರೆ ಅಂಥ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಮುಂದೆ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ-ಕನ್ನಡಗಳ ಸಂಬಂಧ ಎಂಥದೂ ಎಂಬುದು ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

೫. ಪ್ರಶ್ನೆ : ಶಾಸನ ಸಂಶೋಧನೆಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನೀವು ವಿಶೇಷವಾದ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದವರೆಂದು ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿಸುತ್ತೀರಾ?

ಉತ್ತರ : ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಇತಿಹಾಸ ಸಂಶೋಧನೆಗೆ ಶಾಸನಗಳೇ ಪ್ರಮುಖ ಆಧಾರ ಎಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ನಮಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಂತೆ ಶಾಸನಗಳಿಗೂ ಒಂದು ದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಸಿಂಧು ಕೊಳ್ಳದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದು

ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಮುದ್ರಿಕೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಲೇಖನಗಳನ್ನು, ಅವುಗಳನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ಓದಲಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಪ್ರಾಚೀನತಮ ಶಾಸನಗಳೆಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಮೂರನೆ ಮೌರ್ಯ ವಂಶದ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳು. ಇವು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಮಹತ್ವ ಸರ್ವವಿದಿತವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಆಯಾ ಕಾಲದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸುವ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ರಚಿಸುವ ಪರಂಪರೆ ಅಂದು ಆರಂಭವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಅವಾಚೀನ ಕಾಲದವರೆಗೂ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ಆರಂಭದ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಬರಬರುತ್ತ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದ ನಂತರ ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿತು. ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಗಳು ತಲೆ ಎತ್ತಿ ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳು ರಚಿತವಾದರೂ ಅಖಿತ ಭಾರತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ಶಾಸನಗಳ ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು. ಹೀಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನ ಕಾಲಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ಅಸಂಖ್ಯ ಶಾಸನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಭಾಷೆಯ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಗಾಢವಾದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ನಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಕನ್ನಡವನ್ನೇ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಕೊಡಬಹುದು.

ಒಂದು ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳ ದಾಖಲೆಗಳಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಕೆಲವಂತೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕಾವ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂದೊರೆಯಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವ ರಚನೆಗಳಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮ ಐಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಎರಡನೆ ಪುಲಕೇಶಿಯ ಶಾಸನವೊಂದರ ಉದಾಹರಣೆಯೇ ಸಾಕು. ಪುಲಕೇಶಿಯ ದಿಗ್ವಿಜಯಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವ ಈ ಶಾಸನವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ರವಿಕೀರ್ತಿ ಎಂಬವನು ತಾನು ಕಾಳಿದಾಸ ಮತ್ತು ಭಾರವಿ ಇವರಿಗೆ ಸಮಾನನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಹೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಥ್ಯವಿಲ್ಲದಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ನೂರಾರು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳು ಪೂರಕವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ನನ್ನದೊಂದು ಸಲಹೆಯಿದೆ. ನಾವು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ ಮುಂತಾದವುಗಳಿಂದ ಸುಭಗವಾದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ (ಸಿಲೆಕ್ಟ್ಸ್) ಸೇರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಆರಿಸಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಒದಗಿಸಿದರೆ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಯಾಮವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುಶಃ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಈ ಸಲಹೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು ಎಂದು ನನಗನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಶಾಸನಗಳ ಕೊಡುಗೆ ಬಹಳಷ್ಟಿದ್ದು ಅದಿನ್ನೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗಮನವನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ನನ್ನ ಅನಿಸಿಕೆ. ಉತ್ತಮ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಗ್ರಹಗಳು ಸಾಹಿತ್ಯ

ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾಮಗ್ರಿಯನ್ನು ಒದಗಿಸುತ್ತವೆ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಕವಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಬಹುದೇನೋ.

೬. ಪ್ರಶ್ನೆ : ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ನೀವೇನನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೀರಿ?

ಉತ್ತರ : ಸಂಸ್ಕೃತದ ಸರ್ವಾಂಗೀಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯನ್ನು. ಸಂಸ್ಕೃತವು ಒಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ಆಲದಮರವಿದ್ದಂತೆ. ದೇಶದ ಇತರ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳು, ಜ್ಞಾನಶಾಖೆಗಳು ಈ ವೃಕ್ಷದ ಬಿಳಿಲುಗಳಿದ್ದಂತೆ. ಬಿಳಿಲುಗಳು ನೆಲವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ದೃಢವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕಾದರೆ ಮರದ ತಾಯಿಬೇರು ಸದೃಢವಾಗಿರಬೇಕು. ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಭ್ಯಾಸವು ವಿವಿಧ ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢವಾಗಿ, ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ, ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಸಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕೇವಲ ಒಂದು ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಅದು ಜೀವನದ ರೀತಿಯನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂಥ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ವೃತ್ತಿ ಯಾವುದೇ ಇರಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಿದ್ದರೆ ಆ ವೃತ್ತಿಗೆ ಬರುವ ಮೆರುಗೇ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಅನುಭವದ ಮಾತು. ಅದು ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅಡಿಪಾಯ. ಸಂಸ್ಕೃತವಿದ್ದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಸಂಸ್ಕೃತವೇ ಇಲ್ಲವಾದಾಗ?

ಡಾ. ಹಾನಗಲ್ : ಡಾ. ರಿತ್ತಿ ಸರ್, ಧನ್ಯವಾದಗಳು. ಕೆಲವು ಮೌಲಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಕೆಲವು ಉಪಯುಕ್ತ ಸಲಹೆಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ. ನಮ್ಮ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪರವಾಗಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಮಸ್ಕಾರಗಳು.

ಡಾ. ರಿತ್ತಿ : ನಮಸ್ಕಾರ.

ಸಂದರ್ಶಕರು: ಡಾ. ಸಂತೋಷ ಸು. ಹಾನಗಲ್
ಉಪ ನಿರ್ದೇಶಕರು, ಕ.ಸಂ.ವಿ.
ಬೆಂಗಳೂರು-೫೬೦೦೧೮.